

hoofdplaats gelegen terrein van de Opleidingsschool voor dorpsonderwijzers (O.D.O.) der R.K.-Missie.

De huren van de Gouvernementswoningen bedragen zoals gebruikelijk 9% van de nominale bezoldiging tot een vastgesteld maximum, dat afhankelijk is van de woningklasse. De maximum-huurwaarden variëren van f 20,- tot f 75,- per maand. Particuliere woningen zijn zelden te huur.

Voor een bediende betaalt men f 30,- tot f 45,- per maand exclusief voeding.

Men kan ter plaatse enig meubilair laten aanmaken, met name tafels, stoelen en kasten. Een tafel kost f 70,-; een normaal type linnenkast (hanglegkast) ± f 200,- tot f 250,-. De uitvoering en afwerking zijn redelijk; materiaal: ijzerhout, veelal met panelen van hardboard. Aflevering duurt zeer lang wegens het geringe aantal meubelmakers.

Elektriciteit. Fak-Fak verheugt zich in het bezit van een oud lichtaggregaat, dat van 19.30 tot 23.00 uur, Zaterdags en Zondags tot 24.00 uur stroom levert van 110 Volt wisselstroom. Dat wil zeggen: aan de centrale is dat de spanning. Het net is echter van die aard, dat op grote afstand van het aggregaat de spanning

men, doch ze werden nog niet in gebruik gesteld.

Begin 1956 wordt een ploeg van de Dienst van Verkeer en Energie in Fak-Fak verwacht voor verbetering van het bestaande net. De elektriciteitsvoorziening zal dan verder door het Gouvernement geschieden. Door bovenbedoelde aggregaten, waarvan er één in bedrijf wordt gesteld, terwijl de andere als reserve dient, zal energie van 220 Volt worden geleverd, voorlopig van 16-23 uur, zondags van 10-12 uur en van 16-24 uur.

Aangezien er dan geen beperkingen in de stroomafname meer worden gesteld, kan men alle normale elektrische apparaten gebruiken, uiteraard alleen op de uren dat de centrale in bedrijf is.

Water wordt betrokken uit een bron en uit vergaarbakken voor regenwater. Van een centrale vergaarbak wordt het opgepompt naar een hoger gelegen reservoir, dat als watertoren fungeert. De toestand van het waterleidingnet en van de toevoerleiding van de bron is echter slecht, zodat van een geregelde watervoorziening niet kan worden gesproken; men blijft teneinde afhankelijk van regenwater. Het tarief is f 7,50 per maand per aansluiting.

De was doet men als regel thuis. Er

van 18 liter.

Hout — f 10,- per stapelmeter wanneer men het afhaalt en f 12,- als het wordt thuisbezorgd.

Petroleum — f 0,56 per liter of f 8,57 per blik van 18 liter.

De gewone provisiën en dranken zijn er in een redelijk assortiment in verscheidene Chinese winkels voorradig. Hoe meer de Europese groep groeit, hoe meer de winkels de op het Europese menu afgestelde artikelen gaan verkopen.

Textiel in een beperkt assortiment geregeld in voorraad. Er zijn kleermakers voor herenkleding, maar men moet aan de snit niet al te hoge eisen stellen. Het maakloon is f 15,- voor een stel: khaki overhemd en broek, f 25,- voor een tropical broek, maar men moet zelf de stof, knopen en garens leveren.

Schoeisel is slechts beperkt voorradig: men kan er beter niet op rekenen en voldoende meebrengen. Voor gebruik ter plaatse, op de steile, steenachtige hellingen van Fak-Fak, zijn schoenen met profielrubber aan te bevelen.

Locale prijzen van schoeisel:

leren kindersch. f 12,50 per paar
 linnen kindersch f 5,50 tot f 7,50 p. p.
 tennisschoenen f 4,50 tot f 7,50 p. p.
 herenschoenen f 30,00 tot f 35,00 p. p.

Grote maten schoenen zijn moeilijk te krijgen. Een schoenlapper is aanwezig, doch leer is er niet altijd. Het geleverde reparatiewerk is slecht; fijn werk kan niet verricht worden. Schoenen verzolen kost f 7,50.

Er zijn herenkappers, hun tarief voor knippen is f 1,50.

Verse groenten en vruchten zijn schaars. Af en toe verkrijgbaar zijn: kangkoeng, bajem, sawie, katjang-pandjang à f 0,25 per bosje. Soms: ketimoen, 3 st. voor f 0,50 (kleine soort), tjabé rawit, rode uien voor f 3,50 per kg, oebi en singkong (ketella pohon) voor f 0,30 tot f 0,35 per kg. Klapper is er volop voor f 0,10 per stuk. Zo nu en dan zijn verkrijgbaar: terong (f 0,80 per kg), pisang (f 0,60 per kg), djerোক (f 0,35 per stuk). Zuurzak is er sporadisch, doerian alleen in het seizoen. Grote lomboks zijn er niet.

Vers vlees is zeer schaars. Af en toe wordt er een wild zwijn of een hert geschoten, waarvan het vlees tegen een prijs van circa f 2,50 per kg wordt verkocht. Er worden pogingen in het werk gesteld om tot aanvoer van vers vlees uit Merauke te geraken. Varkens worden er practisch niet gefokt. Een kip kost f 8,- en is moeilijk verkrijgbaar. Eieren zijn er tamelijk regelmatig te koop tegen f 0,35 à f 0,40 per stuk.

Verse vis wordt vrij regelmatig aangeboden tegen een prijs, die gemiddeld f 1,50 per kg bedraagt.

Men kan bereide maaltijden van buitenshuis betrekken. Tarief: f 75,- à f 120,- per maand voor een éénpersoonsmaaltijd per dag. In incidentele gevallen kan men buitenshuis eten, als men tijdig tevoren waarschuwt.

Er is brood te krijgen, doch de prijs is f 1,- voor een klein broodje. Kleine

Luchtfoto van Fak-Fak

vaak is gezakt tot 80 Volt. Daar het aggregaat bovendien op benzine loopt, zijn de exploitatiekosten erg hoog. Het tarief was f 0,14 per watt per maand, doch het is sinds einde 1955 teruggebracht op f 0,10. Het is de gezamenlijke burgerij die deze installatie in stand houdt, in afwachting van meer officiële voorzieningen. Deze zijn echter op komst. In december jl. zijn twee gebruikte dieselaggregaten van 31½ kVA aangeko-

is een aantal wasbazen, waaraan men dikwijls de grote was geeft. Men krijgt het goed keurig thuis, maar de tarieven zijn hoog. Zo kost b.v. volledige bewassing voor één persoon ongeveer f 40,- per maand. Een handgedreven wasmachine met wringer wordt warm aanbevolen.

Huisbrandstof:

Houtskool — f 2,50 per petroleumblik

blokjes ijs zijn in beperkte hoeveelheid in sommige winkels te koop.

Gezondheidszorg

GOVERNEMENTSZIEKENHUIS.

Artsen	1
Verpleegsters	4
Aantal bedden	40

Tandheelkundige behandeling is er alleen van een reizend tandarts.

Onderwijs

Er is een Europese lagere school met één leerkracht. De school is nog ondergebracht in de bijgebouwen van de residentswoning, maar in 1956 zal een nieuwe worden gebouwd.

Er zijn twee vervolgscholen van de Moluks Protestantse Kerk, voor jongens en meisjes elk een, en een gemengde vervolgschool van de R.K. Missie (OFM). Voorts zijn er twee algemene lagere scholen van de Moluks Protestantse Kerk en een van de R.K. Missie (OFM).

Zielzorg

Er is een predikant en een inlands-leraar van de Moluks Protestantse Kerk. Iedere Zondag om 9.00 en 10.30 uur worden er in het Protestantse kerkje diensten in het Maleis resp. Nederlands gehouden.

Van de R.K. Missie zijn er 3 paters Franciscanen en 12 religieuzen, waarvan drie als verpleegster werkzaam zijn in het Gouvernementsziekenhuis en de leprozerie, terwijl er drie onderwijzers

zijn aan de R.K. Algemene Lagere School.

Voorts is er een Moskee, waar vrijdag's de gemeenschappelijke saláts plaats vinden.

Ontspanning

Er is een slecht en veel te klein voetbalveld, dat niettemin toch gebruikt wordt. Voorts kan men badminton, tafeltennis en volleybal spelen, terwijl een tennisbaan onlangs is gereedgekomen.

Men kan jagen: op varkens het gehele jaar, op herten gedurende een paar maanden per jaar. Voor liefhebbers van zeilen is er een klein zeiljacht, dat ter beschikking van de burgerij staat.

Een bescheiden leesbibliotheek en een leesportefeuille zijn aanwezig, terwijl het in de bedoeling van het Rode Kruis ligt de regelmatige toezending van bibliotheekkasten te verzorgen.

Eénmaal in de week is er een filmvoorstelling voor de burgerij; entree f 0,50.

Locaal transport

Het wegennet in Fak-Fak is beperkt, de wegen zijn smal en bij regenweer glad. De opvoer van goederen geschiedt met mankracht, er zijn geen motorvoertuigen.

In verband met de geaccidenteerde van het terrein, is het niet mogelijk rijwielen te gebruiken, het verkeer is uitsluitend voetverkeer.

Voor colli van meer dan 100 kg moet door de ontvanger in eigen lossing wor-

den voorzien. Zware kisten worden aan de haven uitgepakt en de inhoud stuk voor stuk naar boven gedragen (Fak-Fak ligt gebouwd tegen een steile helling).

Verbindingen

Eénmaal in de week wordt Fak-Fak door de Marine Luchtvaart aangedaan vanuit Biak, aankomst Maandag vertrek Woensdag.

Er is een radiotelefonische verbinding tussen Fak-Fak en Hollandia, Kaimana en Kokonao. Telegrafische verbinding met elke plaats.

Tweemaal in de maand doet de K.P.M. Fak-Fak aan. Eénmaal op de „lange reis” (Sorong-Fak-Fak-Kaimana-Merauke v.v.) en éénmaal op de „korte reis” (Sorong-Fak-Fak v.v.). De korte reis valt wel eens uit. Het m.s. „Arfak” van de Scheepvaart- en Handelonderneming „Mamberamo” doet zo nu en dan Fak-Fak aan; het schip heeft beperkte passagiersaccommodatie.

Handel

Er is een agentschap van de NIGIMIJ

De voornaamste handelaren zijn: Go Lay Seng, Thie Tjem Jan, Go Soen Lay en Ko Keng Thie. Naast de import van de NIGIMIJ is er wat rechtstreekse import uit Hongkong en Singapore door Chinese handelaren.

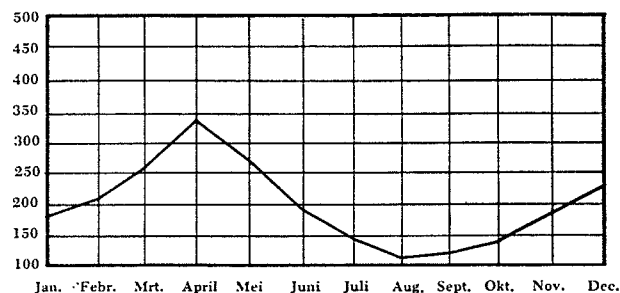
De voornaamste exportproducten zijn: ijzerhout, foelie, nootmuskaat, trochschelpen.

KAIMANA

Hoofdplaats der gelijknamige onderafdeling.

BEVOLKINGSCIJFERS	Papoea's	Europeanen	Aziaten	Totaal
Onderafdeling	7.292	132	564	7.988
Hoofdplaats	193	132	440	765

REGENVAL in millimeters (gemiddelde van 27 vooroorlogse jaren) per jaar 2336 mm

Regenval 1955: 3362 mm in 185 regendagen.

Naast Boetonezen, die zich voornamelijk bezighouden met tuinbouw, vindt men er ook Cerammers, Keiëzen, Ambonezen en enkele Timorezen. Een groot deel dezer bevolkingsgroepen is in dienst van gouvernement of missie en zending.

60% der bevolking van de onderafdeling is Protestant, 2½% is Katholiek, 19% Islamiet.

Er zijn 6 stenen woningen (vakwerk beton), terwijl andere woningen voor gouvernementspersoneel in aanbouw zijn met een ijzerhouten geraamte, opgevuld met vakwerk van cement, cementen vloeren en een dak van zink of eterniet. De overige woningen zijn van hout met gaba-gaba omwanding.

De meeste huizen hebben een of meer bijgebouwen met keuken, badkamer, W.C. en bediendenverblijf. Vaste kasten zijn er niet. De nieuwe huizen zijn alle voorzien van septictanks; ze zijn met muskietengaas afgeschermd. De huishuren variëren van f 15,- tot f 45,- per maand.

Er zijn alleen halfwas bedienden te krijgen, tegen vrije kost en inwoning met f 15,- tot f 35,- loon per maand.

Eenvoudig meubilair kan ter plaatse worden aangemaakt, zoals tafels, stoelen met rechte leuning, ledikanten. Men moet natuurlijk niet al te hoge eisen stellen aan de afwerking.

Er is geen elektriciteit, zodat men petroleumverlichting nodig heeft. Een particulier aggregaat levert stroom aan een paar woningen. Aangezien volgens de bestaande plannen Kaimana eerst in 1957 aan de beurt is voor de aanleg van elektrische verlichting, zal men er voorlopig geen elektrische apparaten kunnen ge-

Kaimana is een oud plaatsje aan de voet van het kalksteenschiereiland Bitsjaroe. De baai, gelegen tussen de schiereilanden Smora en Bitsjaroe, biedt een veilige ankerplaats o.a. voor K.P.M.-schepen.

Het plaatsje had in de laatste wereldoorlog zwaar te lijden van de bijna dagelijks terugkerende geallieerde bombardementen op de hier gelegerde Japanse marine-onderdelen, zodat er na afloop van de oorlog nog slechts enkele huizen overeind stonden.

Kaimana werd eerst in 1954 hoofdplaats van de gelijknamige zelfstandige

onderafdeling. Opbouw en uitbreiding voltrekt zich in een geleidelijk sneller tempo en bouwterrein is er ruim voldoende. Dit laatste is van groot belang voor de toekomst, want momenteel wordt overwogen om Kaimana tot hoofdplaats der residentie te promoveren, aangezien in Fak-Fak langzamerhand alle beschikbare ruimte is volgebouwd.

De Chinese bevolking van Kaimana vindt in hoofdzaak haar bestaan in de export van bevolkingsproducten: copra, copal, lolaschelpen, masooi, tripang en krokodillenhuiden. De aankap van ijzerhout wordt geleidelijk uitgebreid.